

İNSANİ GELİŞİMİŞLİK SEVİYESİ İLE TERÖR ARASINDAKİ İLİŞKİ: İSPANYA ÖRNEĞİ

*Muhammed AKSU**

*Ayşe DERE***

Geliş/Received: 20.01.2021

Kabul/Accepted: 26.01.2021

Öz

İnsani gelişme, ülkelerin mevcut ekonomik zenginliğinden ayrı olarak ülkeler için uzun ve sağlıklı bir yaşam, okur-yazarlık oranı, makul yaşam düzeyi gibi insana ve insan hayatının zenginliklerine odaklanan çok boyutlu bir kavramdır. Milli gelir artışı bir ülkenin gelişmiş bir ülke olarak nitelendirilebilmesi için yeterli değildir. Ekonomisi zengin birçok ülkede görülen sosyal sorunlar ve çözümünde yaşanan zorluklar ekonomik gelişme ile birlikte insani gelişmenin de bir arada ele alınmasının önemini ortaya koymaktadır.

Terör siyasi bir amaç adına geniş kitleler üzerinde korku ve endişe yaratmanın yanında şiddet ve zor kullanılması ve gerçekleştirdikleri terör eylemi sonucunda zarar görenlerin dışındaki toplum üzerinde uyandırdığı psikolojik etki olarak tanımlamak mümkündür. Terörizm ise belirli bir sivil halkı ya da kitleyi korkutma ve yıldınlığa düşürmek için önceden tasarlanmış siyasi motive edilen terör faaliyetleri şeklinde tanımlanmaktadır.

“ETA” (Euskadi Ta Askatasuna) ayrılıkçı terör örgütü, İspanya’da hâkim olan Francisco Franco diktatörlüğüne karşı 1959 yılında İspanya ve Fransa toprakları arasında bölünmüş olan tarihi Bask Bölgesinde Bask halkına ait bağımsız bir devlet kurma amacıyla kurulmuştur. Avrupa Birliği ve ABD tarafından da terör örgütü listesine alınmış ETA Marksist-Leninst düşünceye sahiptir. İspanya’nın 1979 yılında Bask bölgesine tanıdığı özerkliğe rağmen “ETA” 2011 yılına kadar terör eylemlerine devam etmiştir. 20 Ekim 2011 tarihinde süresiz olarak silahı bıraktığını ilan eden ETA, son olarak 2 Mayıs 2018’de siyasi veya örgütsel herhangi bir girişimde bulunmayacağını ve tüm yapılanmalarını ortadan kaldırdığını ilan ederek kendini feshetmiştir.

Bu çalışmanın hipotezi insani gelişmişlik seviyesi artıka terör faaliyetlerinin azaldığıdır. Çalışmanın amacı insani gelişmişlik seviyesi ile terör arasındaki ilişkiyi İspanya üzerinden değerlendirmektir. Bu doğrultuda öncelikle önemli kavramlar literatür taraması yapıp açıklanacaktır. Daha sonra ise “ETA” terör örgütünün 58 yıllık silahlı mücadelesinin sona ermesinde İspanya’nın insani gelişmişlik seviyesinin terör örgütünün kendini feshetmesindeki rolü irdelenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın yöntemi ise tarihsel araştırma yöntemleri, betimsel araştırma yöntemleri ve belgeye dayalı veri analizidir.

Anahtar Kelimeler: İnsani Gelişmişlik Seviyesi, Terör, İspanya, ETA

THE RELATIONSHIP BETWEEN HUMAN DEVELOPMENT LEVEL AND TERROR: EXAMPLE OF SPAIN

Abstract

Human development is a multidimensional concept that focuses on people and the richness of human life such as a long and healthy life, literacy rate, and reasonable living standards for countries, apart from the current economic wealth of countries. The increase in national income is not enough for a country to be qualified as a

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aksumhammed@outlook.com, Orcid: 0000-0002-4672-1343

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aysedere46@gmail.com, Orcid: 0000-0003-1353-1751

developed country. The social problems seen in many countries with rich economies and the difficulties encountered in their solution reveal the importance of dealing with economic development and human development together.

Terrorism can be defined as creating fear and anxiety among the masses for a political purpose, as well as the psychological effect it has on the society other than those who have been harmed by the use of violence and force and the terrorist acts they have committed. Terrorism is defined as politically motivated terrorist activities designed in advance to intimidate and discourage a specific civilian population or mass.

The separatist terrorist organization "ETA" (Euskadi Ta Askatasuna) was established in 1959 against the dictatorship of Francisco Franco in Spain with the aim of establishing an independent state belonging to the Basque people in the historical Basque Country divided between Spain and France. Included in the list of terrorist organization by the European Union and the USA, ETA has a Marxist-Leninist idea. Despite the autonomy that Spain granted to the Basque region in 1979, "ETA" continued terrorist acts until 2011. ETA declaring that it has given up its arms indefinitely on October 20, 2011, finally terminated itself on May 2, 2018 by declaring that it would not take any political or organizational initiative and that it eliminated all its structuring.

The hypothesis of this study is that as the level of human development increases, terrorist activities decrease. The aim of the study is to evaluate the relationship between human development level and terrorism through Spain. In this direction, first of all important concepts will be reviewed and explained in the study. Then, the role of the human development level of Spain in the termination of the terrorist organization itself in the end of the 58-year armed struggle of the terrorist organization "ETA" will be examined. The method of this study is historical research methods, descriptive research methods and document-based data analysis.

Keywords: Human Development Level, Terror, Spain, ETA

Giriş

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin değerlendirilmesinde iktisadi gelişme, parametre olarak yalnızca ülkelerin milli geliri ve kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılasını veri alırken, insani gelişme, gelir ve servetin yanında eğitim, sağlık, sosyo- politik gibi unsurları da dâhil ederek daha bütüncül bir parametre kullanmaktadır. Kaynaklar ve finansal zenginlikler artırılırken gelişmenin asıl amacı olan gerçek refah göz ardı edilmemelidir. İnsani gelişme dar kapsamda iktisadi zenginleşmeden daha çok, geniş kapsamda insan ve insan yaşamındaki zenginliğe odaklanarak, insanlara fırsat özgürlüğünün tanınması ve artırılmasıdır. Bu bağlamda 1990'lı yıllardan itibaren çoğu araştırmacı ve düşünür, bir ülkenin gelişmişlik seviyesinin ve refahının ölçülmesinde insan odaklı ölçütler getirmişlerdir. Özellikle düşünsel temelleri, Amartya Sen'in "*Yapılabilirlik Yaklaşımı*" na dayanan ve Mahbub ul Haq ve birçok araştırmacının çalışmalarıyla oluşturulan İnsani Gelişme Endeksi, ülkelerin gelişmişlik seviyelerini ulusal gelirlerinin yanında eğitim, sağlık gibi insan odaklı parametrelerle geniş bir perspektifle belirlemektedir. UNDP 1993 yılından itibaren her yıl hazırladığı İnsani Gelişme Raporları ile ülkelerin gelişmişlik seviyeleri hakkında bilgi vermektedir.

Güvenlik kavramında olduğu gibi terörizm kavramının da üzerinde görüş birliğinin sağlandığı evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise terörizm olgusunun karmaşık ve değer yüklü bir kavram olmasıdır. Öyle ki bu durumu terör literatürün de bulunan "*birisinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısı*" deyimini açıklamaktadır. Terör literatürüne göre terör ve terörizm arasındaki nüansa dikkat çekilerek, genelde kontrolsüz grupların sistemsiz bir şekilde uyguladıkları şiddet ve korkutma terör, terörizm ise bu eylemlerin siyasi güdülerle, iradi, sistemli ve sürekli bir şekilde kullanımınıdır. Terör olgusu, tarihsel süreç içerisinde siyasi, ideolojik, etnik, sosyal ve dini motivasyonlarla ortaya çıkmaktadır. Bir davanın veya siyasi bir amacın sözcüsü/savunucusu şeklinde gizli ve/veya aleni olarak ortaya çıkan kontrolsüz kitleler, devletler ve insanlar üzerinde şiddet eylemleriyle baskı kurarak terörü politik bir iletişim aracı olarak kullanmaktadırlar.

Bask sorunu, Avrupa'da yaşayan en eski halk olarak kabul edilen Bask Halkının, tarihsel süreç içerisinde İspanya'da bağımsızlık ve özel statüleri kavuşabilmek için vermiş olduğu etnik/ayrılıkçı milliyetçi hareketidir. Bask sorunu geçmişten günümüze iç ve dış unsurların etkisiyle farklı şekillerde kendini göstermiştir. Bask milliyetçiliği, ülke içerisinde ki ideolojik ayrışmalar ve Avrupa genelinde

yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. İspanya’da Franco diktatörlüğünde 1959 yılında kurulan ETA (Euskadi Ta Atasuna), Bask bölgesinin bağımsızlığını gerçekleştirmek ve İspanya Devletinden kopması için mücadele etmiş ve şiddet yoluna başvurmuştur.

Bu çalışmada insani gelişmişlik seviyesi ile terör arasındaki ilişki İspanya örneği üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle insani gelişmişlik ve terör ve terörizm detaylıca irdelenmiş sonrasında ise İspanya hakkında kısa bir bilgi verilmiş akabinde ise ETA örgütünün tarihsel arka planı, ideolojisi, eylemleri ve İspanya’nın mücadelesi açıklandıktan sonra ise İspanya’nın 1990 yılından itibaren insani gelişmişlik seviyesi irdelenerek bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. İnsani Gelişmişlik Kavramı

İnsani gelişme, ekonomik zenginleşmeden ziyade, insana ve insanın elindeki değerlere odaklanarak insan yaşamının diğer alanlarında ki gelişmelerle ilgilenen bir yaklaşımdır. Çok boyutlu bir kavram olan insani gelişmenin temel unsurlarını Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi’nde kullandığı üç değişken oluşturmaktadır. Bu üç bileşen; uzun ve sağlıklı yaşam, eğitime ve bilgiye erişim, kaliteli bir hayat standardını ulaşabilmektir. Bu üç temel bileşim gerçekleştirilebildiğinde yaşamın diğer alanlarında da gelişim şansı yakalanabilecektir. Gelir artışı ve iktisadi büyümenin sadece bir araç olarak kullanıldığı ve iktisadi büyümenin tüm insanlara refah olarak yansımadağı saptamasıyla birlikte insan yaşamını, yine insanın kendisinin daha iyi hale getirmek için üstleneceği role odaklanmaktadır. İnsani gelişme, insanların sahip oldukları yeteneklerini geliştirip kullanabilmeleri ve istedikleri yaşam standartlarına ulaşabilmelerini sağlayacak özgür ortamın sağlanmasıyla ilgilenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsani gelişmenin esas kaynağı daha fazla imkân ve seçme özgürlüğünün insanlara sağlanmasıdır. Mutlak insan mutluluğunun mümkün olmadığı, kişilerin seçimlerinden kendilerinin sorumlu olduğu bir ortamda insani gelişme, hiç olmazsa tüm insanlara kendi yeteneklerini ve potansiyellerini geliştirip daha üretken daha yaratıcı birer birey olarak hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli desteği sağlama amacını gütmektedir (İNGEV, 2020).

Kalkınma ve yoksulluk gibi kavramlara yeni bir perspektif getiren Amartya Sen’in “*yapılabilirlik yaklaşımı*” insani gelişim kavramının düşünsel temellerini oluşturmaktadır. Pragmatik ve refah ekonomisi yaklaşımlarını sadece gelir, fayda ve tercihleri dikkate alıp yaşamın diğer alanlarını göz ardı ettikleri nedeniyle eleştirmiştir. Sen’e göre yapılabilirliklerin genişletilmesi toplumsal kalkınmanın en önemli unsurlarından biridir. Toplum başarısının ölçülme değerlendirme kriterleri bireylere sağlanan özgürlükler ve yapılabilirliklerdir. İnsani gelişme kavramı temelde yapılabilirliklerin genişletilmesi ve insan odaklı kalkınma yaklaşımıdır. İnsanların yaşam kalitesini değerlendirirken göz önünde tutulması gereken en önemli faktör yapılabilirliklerin seviyesi ve genişliğidir. Sen’e göre özgürlükleri ve yapılabilirlikleri genişletmek için ulusal gelir ve kişisel gelirin artması ancak araç olabilmekte çünkü özgürlükler, eğitim, sağlık, kişisel ve siyasal özgürlükler gibi diğer sosyo- ekonomik faktörlerden de etkilenmektedir. Ulusun zenginliği ve gelir gibi faktörler bireylerin toplumsal yaşamda yerlerini bulmaları için yetmemekte bunların yanında sağlıklı ve uzun bir yaşam süresi ve bilgi gibi unsurlara da ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden ülkelerin kalkınmışlık seviyeleri değerlendirilirken sadece ekonomik göstergeler yeterli olmamakta, ulusal zenginliğin insanların yaşamında gelişme fırsatları sağlayıp sağlamadığı ve hayat kalitesini ne ölçüde değiştirdiği önem kazanmaktadır (Sen, 1999’dan akt.Gürses, 2009: 341).

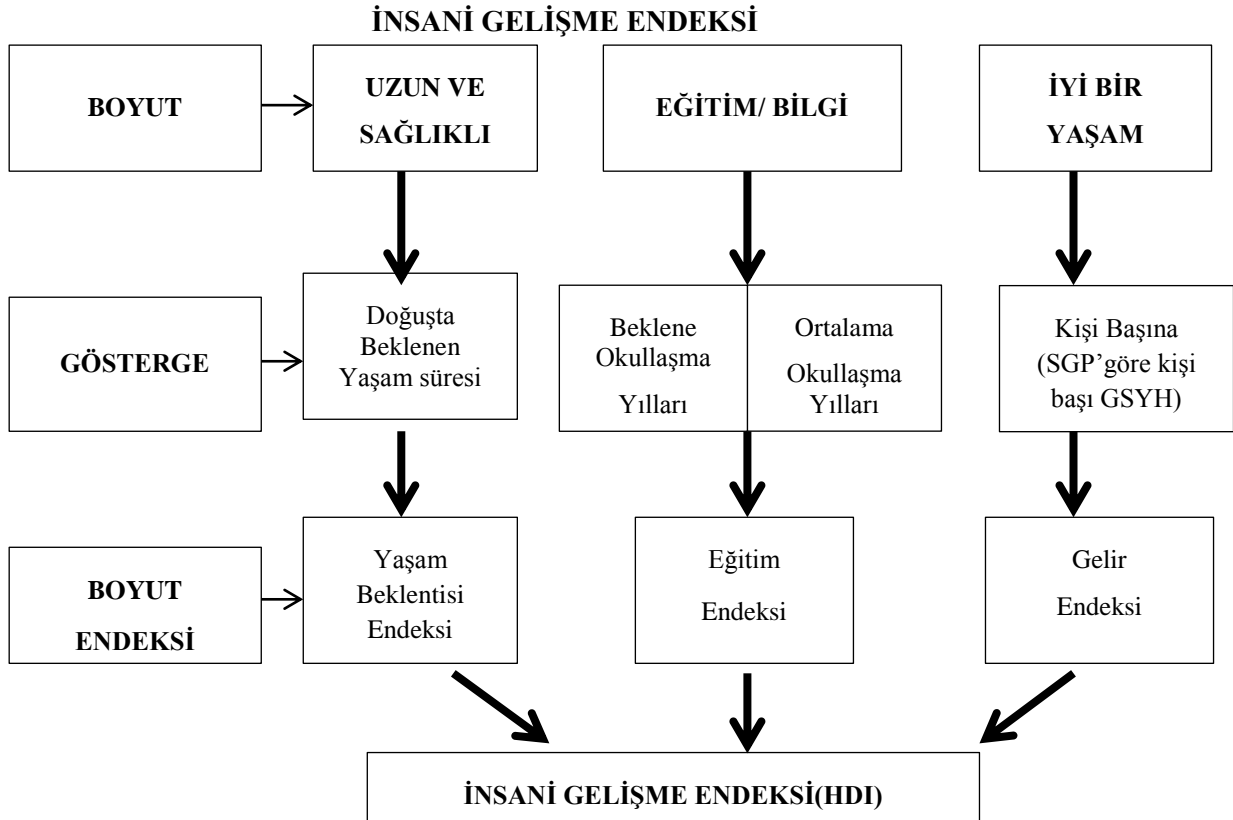
1990 yılında ekonomist Mahbub ul Haq tarafından çeşitli unsurlar referans alınarak oluşturulan, İnsani Gelişme Endeksi başlığı altında ilk defa insani gelişme kavramına yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1993 yılından bu yana ülke düzeyinde verilere ulaşılarak insani gelişme sadece gelir özelinde değil eğitim ve sağlık alanında ki göstergeler de eklenerek her yıl İnsani Gelişme Raporu’nda açıklamaya devam etmektedir (İNGEV, 2017: 8).

1.1. İnsani Gelişme Endeksi Boyutları ve Metodolojisi

İnsani gelişme endeksi, ülkelerdeki gelişimi göz önünde bulundurarak üç boyutta hesaplamalarını yapmaktadır (İNGEV, 2020):

- **Refah/Gelir Boyutu:** İnsan onuruna yakışır şekilde makul yaşam standardı, Satın alma Gücü Paritesi (SGP) (ülkelerarası nispi fiyat farklarını gösteren döviz kuruna göre) kullanılarak ölçülen Kişi Başına Gayrisafı Milli Hâsıla hesaplamasıyla ölçülen standarttır. Tatminkâr bir yaşam standartlarına imkân verecek fırsatlara ulaşmaya karşılık gelmektedir.
- **Eğitim/Bilgi Boyutu:** Okur- yazar oranı, ilkokul, lise, üniversite eğitim kayıtlarının yüzdesi, okullaşma ve ortalama eğitim süreleri gibi değişkenlerle ölçülmektedir.
- **Sağlık Boyutu:** Ortalama yaşam beklentisine göre ölçülen uzun ve sağlıklı hayat süreci beklentisi ölçümü yapılan boyuttur.

Şekil 1: İnsani Gelişme Endeksi Oluşumu

Kaynak: (UNDP, 2019)

İnsani Gelişme Endeksinin, sağlık, eğitim, gelir olmak üzere üç boyutta belirlemiş olduğu insani gelişmişliği, doğumdaki çocuk ölüm oranları, cinsiyetlere göre eğitim düzeyleri gibi ölçütler de, bir ülkenin insani gelişmişliğin ölçülmesinde kullanılmaktadır. İnsani Gelişme Endeksinin referans aldığı bu üç boyut, ülkelerden doğru verinin alınabileceği ve insani gelişmeyi yansıtmayı amaçlayan kriterlerdir. UNDP, İnsani Gelişmişlik Raporu'nda İnsani Gelişmişlik Endeksi ile birlikte, Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi, Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi gibi endekslerle ülkelerdeki sosyal gelişmişlik seviyelerini çok daha kapsamlı şekilde belirlemeye çalışmaktadır (Demir, 2006: 5). İnsani Gelişme Raporuna eklenen bu dört farklı kompozit endeksle birlikte insani gelişme daha kapsamlı şekilde ölçülmektedir. İnsani gelişme raporu, insani gelişmenin sağlanmasında ki asıl amacın gelir artırımının yanında insan hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi, fırsat ve imkân seçeneklerinin sunulması insanların daha yaratıcı ve üretken bir yaşam sürmelerinin sağlanması olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda UNDP 2015 yılında hazırlanmış olduğu raporunda daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirerek insani gelişmişlik bileşenlerini 7 ana başlıkta şu şekilde toplamıştır (UNDP, 2015: 3):

1. Bilgiye ulaşım
2. İnsana yakışır yaşam standardı

3. Eşitliği ve sosyal adaleti sağlama
4. İnsan güvenliği ve insan hakları
5. Çevresel sürdürülebilirlik
6. Siyasi yaşama ve toplum yaşamına katılım
7. Uzun ve sağlıklı yaşamdır.

1.1.1. İnsani Gelişme Endeksi Metodolojisi

İnsani gelişme endeksi, insani gelişmenin temel unsurları olan üç boyutun uzun vadede ortalama başarısını değerlendiren özet bir ölçüdür: uzun ve sağlıklı bir yaşam, eğitim ve bilgiye erişim ve yaşam standardı. 1990 yılından beri kullanılan raporlarda her bir boyut için sırasıyla doğumdan beklenen yaşam süresi, okur-yazarlık ve okul kaydı ve ABD doları paritesinde kişi başına GSYİH satın alma gücü şeklinde belirlenmekteydi. 2010 yılında yapılan değişikliklerle eğitim standardını belirlemek için iki gösterge eklenmiştir. Birincisi 25 yaş ve üzeri bireylerin yaşamları boyunca aldıkları eğitim sürelerinin ortalaması, ikincisi okul çağında ki çocuğun beklenen okullaşma süreleridir (UNDP, 2013).

İnsani Gelişme Endeksi'nde her bir boyut için minimum ve maksimum değer aralıkları belirlenmiştir. Minimum değer aralıkları "doğal sıfır" ilkesi gereği altında insani gelişmenin mümkün olmadığı asgari yaşam standardını göstermektedir. Minimum ve maksimum değer aralıklarına göre dönüştürülen İnsani Gelişme Endeksi (HDI) o dönemde yapılabirlikler konusunda söz konusu ülkenin insani gelişme başarısını göstermektedir. Çarpımsal bir birleştirme metodu kullanılarak her bir boyut için hesaplanan değerlerin geometrik ortalaması kullanılarak birleşik bir endekste toplanmaktadır (UNDP, 2013).

Tablo.1. İnsani Gelişme Endeksi (HDI) Hesaplanmasında Değer Aralıkları

Boyutlar	Göstergeler	Minimum Değer	Maksimum(gözlemlenen) Değer
Sağlık	Doğumda beklenen yaşam süresi/yıl	20	85
Eğitim	Beklenen okullaşma yılı	0	18
	Ortalama okullaşma yılı	0	15
Yaşam Standardı	SGP'ne göre kişi başına GSMH(\$)	100	75.000\$
Birleştirilmiş		Geometrik ortalama	

Kaynak: (UNDP, 2019)

İnsani gelişmişlik endeksinin hesaplanmasında minimum ve maksimum değerler belirlendikten sonra ikinci adım olan boyut hesaplamalarına geçilmektedir. Boyut hesapları şu şekilde hesaplanmaktadır (UNDP, 2019):

$$Boyut\ Endeksi = \frac{gerçek\ değer - min.değer}{mak.değer - min.değer}$$

1. Sağlık Boyutu Endeksi (I_H)

İnsani gelişmişlik endeksinin en önemli standartlarından biri olan uzun ve sağlıklı yaşamı ifade eden bu endeks, yeni doğan bebeğin beklenen yaşam süresini tanımlayan doğumda yaşam beklentisi göstergesine göre hesaplanmaktadır.

$$IH = \frac{L - L_{min}}{L_{max} - L_{min}}$$

2. Eğitim Boyutu Endeksi (I_E)

İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde yapılan 2010 güncellemesi ile iki gösterge eklenerek hesaplanmaktadır. Göstergelerden biri 25 yaş ve üstü yetişkinlerde yaşamları boyu aldıkları eğitim süresinin ortalaması ve diğeri okul çağı çocuklarda beklenen okullaşma süresidir. Hesaplama her bir

göstergenin boyut endeksi yapıldıktan sonra ortaya çıkan iki endeksin aritmetik ortalamasının alınmasıyla bulunmaktadır.

EYS(Beklenen okullaşma yılı), MYS(Ortalama okullaşma yılı)

$$IE = \left(\frac{MYS - MYS_{min}}{MYS_{max} - MYS_{min}} + \frac{EYS - EYS_{min}}{EYS_{max} - EYS_{min}} \right) / 2$$

3. Yaşam Standardı Endeksi (I_I)

Bireylerin iyi bir yaşam standardını yakalayabilmesi için gerekli kaynaklara ulaşımını ve kaliteli bir yaşam standardını ifade eden bu endeks Satın Alma Gücü Paritesine (SGP) göre bir ülkenin gelir durumunda gösteren kişi başına Gayrisafı Milli Hasılasının(GSMG) ABD doları cinsinden hesaplanmasıyla bulunmaktadır.

$$II = \frac{\ln(GNI) - \ln(GNI)_{min}}{\ln(GNI)_{max} - \ln(GNI)_{min}}$$

İnsani Gelişme Endeksi

Hesaplanan her bir boyut endeksinin (sağlık endeksi, gelir endeksi, yaşam standardı endeksi) geometrik ortalaması alınması şeklinde hesaplanmaktadır.

$$HDI = \sqrt[3]{I_H \times I_E \times I_I}$$

İnsani Gelişme Endeksi hesaplamaları sonunda 0 ile 1 arası ($0 < HDI < 1$) değer aralığında bir sonuç çıkmaktadır. Ülkelerin HDI değerlerinin 0'a yakın değerler alması düşük insani gelişmişlik, 1'e yakın değerler alması yüksek insani gelişmişlik gösterdiğini ifade etmektedir.

Tablo. 2. HDI Değer Aralığına göre Ülkelerin İnsani Gelişmişlik Grupları

Gelişmişlik Grupları	Değer aralığı
Düşük İnsani Gelişmişlik	0 - 0,555
Orta İnsani Gelişmişlik	0,556 - 0,699
Yüksek İnsani Gelişmişlik	0,700 - 0,799
Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik	0,800 - 1

Kaynak: (UNDP, 2019)

2. Terör ve Terörizm Olgusu

Terör kavramı etimolojik köken olarak Latince "*terrere*" korkutmak anlamına gelmekte ve Fransızca'da "*terreur*", İngilizce'de "*terror*" olduğu gibi birçok dünya dillerinde de okunuşuyla yer almaktadır. Türkçe karşılığı "*tedhiş*", "*korkutma*", "*yıldırma*" gibi anlamlara gelen sözcük diğer dillerde olduğu gibi Türkçe'de de terör sözcüğü şeklinde kullanılmaktadır (Karabulut, 2015: 195; Gökçe, 2016: 123). Bu bağlamda terör, yıldırma, korkutma, panik havası yaratma ve tekrar şiddet görme ihtimali varlığı ile insanlarda güvensizlik yaratma fiilleri iken, terörizm bunların sistematik bir şekilde siyasal çerçeve içerisinde kullanılmasıdır. Terör eylemlerini militer ya da para-militer oluşumların, milis güçlerin veya gerilla tarzı grupların gerçekleştirilmesi bu oluşumları doğrudan bir terör örgütü yapmamaktadır. Böyle oluşumların terör örgütü olarak görülmesi için, siyasal hedeflerinin, mücadele nedenlerinin ve varlık sebeplerinin odak noktasında terör eylemlerinin olması gerekmektedir (Dedeoğlu, 2020: 169). Bu noktada üzerinde durulması gereken önemli konu terör ve terörizm arasında benzerlikler ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Terör, yönetsel, eğitsel ve denetsel yetersizliklerin olduğu mevcut sistem içerisindeki düzensizlik ve kaosu karmaşıklığa ve şiddete dayalı ortamlara neden olabildiği (radikal dinci ve bölücü terör vb.) gibi şiddet içermeyen farklı bir boyut şeklinde de olabilmektedir (gıda terörü, futbol terörü, trafik terörü vb.). Terörizm ise şiddete

dayalı, ideolojik, sivil halk da dâhil olmak üzere insan yaşamını hedef alan eylemlerdir. Terörizmin terörden farkı siyasi amaçları için örgütlenmiş, yöntem olarak kendilerine sistematik ve sürekli terörü kullanmayı belirlemiş olan bir strateji anlayışının olmasıdır (Küçükaltan ve Mil, 2016: 138).

Terör ve terörizm kavramlarını literatürde hayli tartışmalı bir konudur ve üzerinde uzlaşılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Terör, farklı bakış açılarına ve algılamalarına göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu farklılığın nedenleri ise, terör uygulayıcı ya da terör mağduruna göre, uygulanan terör eylemini uygun gören ya da uygun görmeyene göre, uygulama yöntemlerine göre, yarattığı sonuçların kapsamına göre, eylemin hangi araçlarla yapıldığına göre ve eylem yapanların bireysel ya da grup olmasına göre, eylemin bir devlete karşı yapılması ya da devletin eylemin temel aktörü olmasına göre yapılabilecek farklı prensip ve gruplandırmalara göre ortaya çıkmaktadır. Terör eylemini gerçekleştirenler eylemin başka alternatifleri olmadığı için böyle bir yola başvurduklarını söylerken, terör eylemi sonucu mağdur olan insanlar, bunun vahşice ve insanlık dışı bir eylem olduğunu savunurlar, eylemin siyasi hedefinde bulunanlar ise bunun savaş benzeri bir durum olduğunu ifade etmektedirler. Bu nedenle kim tarafından nasıl algılandığı, hangi dönem ve şartlarda ele alındığı ve terör eylemini gerçekleştiren kim olursa olsun tanımı konusunda yine bazı ortak noktalar söz konusudur. Terör, savaş da olduğu gibi şiddetin söz konusu olduğu siyasi bir eylem türüdür. Dedeoğlu, 2020: 168-170; Gökçe, 2019: 737). Genelde eylemi gerçekleştirenler siviller olmakla birlikte duruma ve şartlara göre sivillerin dışında uygulayıcılar da ortaya çıkabilmektedir. Terör, hedefindeki devleti ya da hükümeti, uygulamış olduğu politikalarından vazgeçmesini sağlamak ya da bir hata da bulunması için uygulanan şiddet ve yıldırma hareketleridir. Hedef aldığı devlette hükümet üzerinde baskı oluşturabilmek için çok sayıda insanın zarar görmesi için terör eylemlerini genellikle sivil halk üzerinde gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla terörizmin amacı hedefin ortadan kaldırılması değil yönlendirilmesidir. (Dedeoğlu, 2020: 168-170). Bu farklı bakış açılarına rağmen yine yapılan tanımlardan bazı ortak özellikler ve tartışılan odak noktaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki taktiksel ve yöntemler konusudur öyle ki bir eylemin terör olarak nitelendirilebilmesi için şiddet ve şiddet tehdidi içerip içermediğidir. Yapılan çoğu resmi terör tanımında eylemde ki şiddet ögesine dikkat çekilmektedir. Söz konusu bu tanımlarda altı yöntem öne çıkmakta ve terör eylemlerinin %95’inde yer almaktadır. Bunlar: Suikast, bombalama, silahlı saldırı, insan kaçırmaya, rehine alma, barikat kurma, uçak kaçırmaya eylemleridir. Diğer bir boyut ise, teröristlerin özellikleri konusudur. Bunlar devlet ya da devlet dışı unsurlar veya devletlerin destek vermiş olduğu devlet destekli terörizm ya da terörist unsurların bir devletten daha geniş katılımlı bir devletin vatandaşlarından oluşan uluslararası terörizm sorularıdır. Devletler terörü her ne kadar siyasi amaçlar için kullanmış olsalar da modern çalışmalarda asıl fail olarak devlet dışı unsurlar görülmektedir. Üçüncü boyutta, sivil/asker ayrımı ve hedeflerin özellikler ile ilgili konulardır. Yapılan çoğu terörizm tanımında hedef olarak siviller öne çıkarılmaktadır. Bunun yanında çatışma ortamında kimi unsurların sivil kabul edilmeyeceği konusunda ki tartışmalardır. Son olarak teröristlerin motivasyonları ve amaçları konusunda ortak görüş ve tartışmalar vardır. Çünkü terörizmin arka planında çok daha geniş, stratejik ve karmaşık motivasyon ve amaçları olabilmektedir. Genel olarak bakıldığında ise yapılan çoğu terörizm tanımı dört temel unsuru içermektedir. Bunlar: siyasi amaçla gerçekleştirilmesi, korku yaratılması, sivillerin hedef seçilmesi, belli bir plana göre önceden örgütlenerek şiddet eyleminin gerçekleştirilmesidir (Smith, 2020: 224).

Terörizmi “*siyaset yapmanın en radikal şekli*” olarak açıklamak mümkündür. Terörizm, şiddet unsurları içeren arzulan sonuca ulaşmak için her türlü faaliyeti, uygulamayı ve eylemi mubah görmektedir. Terörizm mi bir ideoloji ya da bir düşünce sistemi şeklinde kabul etmek doğru değildir. Terörizm kendine has yöntemleri, stratejileri ve taktikleri olan savaşı ve çatışmayı önceleyen siyaset şekli şeklinde de tasvir etmek mümkündür. Ayrıca belirli bir ideolojiyi benimseyenler terörizme başvuramazlar. Fakat terörizm hem sağ hem sol hem de diğer birçok radikal gruplar tarafından benimsenip uygulanabilmektedir (Gökçe, 2018: 253).

Terörizmin temel hedefleri ise şunlardır (Ergil, 1992: 143):

- Azınlık otoritesini hâkim kılmak için devlet otoritelerini etkisizleştirmek.

- Ülkedeki geçerli hukuk sistemine göre yargılanmış kişilerin serbest bırakılmasını isteyerek yargı sistemini etkisizleştirmek.
- Demokratik kurum ve yöntemleri göz ardı ederek şiddeti topluma yaymak.
- Çoğunluk özgür iradesi ve demokratik yöntemleri hiçe sayarak şiddete dayalı bir toplum yaratmak ve eğer başarırsa bunu uluslararası sistemde de hâkim kılmaktır.

2.1. Terörizmin Unsurları

Terörizm çalışmalarına ve literatürdeki tanımlardan yola çıkarak terörizm unsurları İrade Unsuru, İdeoloji Unsuru, Örgüt Unsuru, Şiddet Unsuru, Hedef (Amaç) Unsuru şeklinde sıralanmaktadır.

2.1.1. İrade Unsuru

Terör ve terörizm arasındaki çizgiyi de oluşturan iradi olarak sistematik ve planlı bir şekilde şiddet eyleminin gerçekleştirilmesidir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 205; Gökçe, 2020: 369).

2.1.2. İdeoloji Unsuru

Terörizm siyasi hareket noktasını ideolojik unsur oluşturmaktadır ve öncelikli olarak örgütün ideolojik bir altyapısının olması gerekmektedir. Örgüt stratejisini ideolojilerine göre belirlemektedir. Örgüt, siyasi eğitimlerle örgüt üyelerini ideolojileri ve hedefleri konusunda bilinçlendirme faaliyetlerini yürütürler. Bu eğitim sürecinin amacı örgüt üyelerinin bağlılıklarının sağlanmasıdır. Rejim değişikliği veya ayrılmış topraklarda kendi devletlerini kurmayı hedefleyen günümüzde terör örgütlerinin benimsediği ideolojiler arasında Marsist-Leninist-Maoist (Komünizm) ideolojisi, Milliyetçi/etnik ayrılıkçı ideoloji, din temelli ideoloji gibi farklı motivasyon kaynaklarına sahip ideolojiler yer almaktadır (Gençtürk, 2012: 3).

2.1.3. Örgüt Unsuru

3713 sayılı Terörle mücadele Kanunu birinci maddesinde terör tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır (Resmi Gazete, 1991):

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, Devletin otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir”

Yine aynı kanunun başlığı altında yedinci maddede terör örgütleri tanımı aşağıdaki şekilde yapılmıştır (Resmi Gazete, 1991):

“Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, birinci madde de belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün Faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır.”

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu birinci ve yedinci maddede terör tanımları yapılmakta ve tanımlardan anlaşılacağı üzere terör örgütü, siyasi amaçlarla faaliyet gösteren en az üç kişiden oluşan silahlı örgütleri ifade etmektedir. “Terör” ve “terör örgütü” kavramları arasında belirli bağlamda totolojik bir bağlantı vardır ve bu iki kavramın birbirleri olmaksızın tanımlarının yapılması olanaksızdır (Turinay, 2016: 80,81).

2.1.4. Şiddet Unsuru

Terör örgütleri, hedeflerine ulaşabilmek için silahlı propaganda yöntemini kullanmaktadır. Uygulanan bu şiddet eylemleri sürekli ve sistematik şekilde işlenmektedir. Terör örgütleri uyguladıkları bu şiddet eylemleri ile toplum üzerinde korku ve kaos ortamı yaratarak yönetime karşı güvensizlik oluşturmayı amaçlamaktadırlar (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 210).

2.1.5. Hedef (Amaç) Unsuru

Belirli bir siyasi amaç olmadan gerçekleştirilen şiddet eylemleri ne şekilde gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin terörizm olarak nitelendirilemez. Bu tür eylemlerde, amaçsız ve sistematik olmadığından hiyerarşik yapı, disiplin, istihbarat, lojistik, iç-dış destek faktörleri yoktur. Bu nedenle bu tür şiddet eylemlerinin Vandalizm veya anarşizm kavramlarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir (Türkiye Barolar Birliği, 2006: 210).

3. İspanya

İspanya Krallığı, Avrupa'nın en güneybatısında yer alan İber Yarımadası'nda bulunmaktadır. Toplam uzantısı 504,0642 km² olan İspanya, yarımada bölgesi dışında bitişik adalar Kanarya ve Balear takımadaları, Ceuta, Melilla, Afrika'da yer alan Plazas de Soberenia'da İspanya ulusal sınırları içinde yer almaktadır. Oldukça zengin bir kültürel mirasa sahip ülke Avrupa'nın kuzey ve güneyindeki kültürler ile Afrika ve Akdeniz arasında doğal bir köprü haline gelmiştir İspanya keşifler sonucunda göç vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ne diğer Avrupa devletlerinin yanı sıra İspanya'dan da göç yapılmıştır. (www.lamoncloa.gob.es, 2020; Gökçe, 2013: 8).

İspanya Devletinin siyasi yönetim biçimi Parlamenter Monarşidir. 36 yıl süren General Franco diktatörlüğü sonrası 1975 yılında Bourbon Hanedanı'ndan I. Juan Carlos İspanya tahtına geçmiştir. 1978 yılında ülkenin yeni siyasi düzenini belirleyen Anayasa halkın çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. 2014 yılında Kral I. Juan Carlos'un tahtan feragat etmesiyle yerine VI. Felipe geçmiştir. Kralın yetkileri büyük ölçüde semboliktir. 1978 Anayasası İspanya'yı oluşturan etnik grupların haklarını teminat altına almakta ve bölgelerin özerkliğini tanımaktadır. Ülkede idari açıdan 17 özerk bölge (Bask Ülkesi, Katalonya, Endülüs, Kastilya- La Mancha, Valensiya, Galiçya, La Rioja, Navarra, Madrid, Marcia, Ceuta, Mellilla, Leon, Extremadura, Kanarya Adaları, Balear Adaları) bulunmaktadır. 17 bölgeden her birinin kendine ait özerklik yasası bulunmakta ve kendi parlamento ve yürütme organları bulunmaktadır. Resmi dil "*Castellano*" (İspanyolca)'dır ve bunun yanında özerk yönetimler ikinci bir resmi dil kabul edilebilmekte, ulusal bayrak yanında kendi bölgesel bayraklarını da kullanabilmektedir. Katalonya, Valensiya, Balear Adaları, Navarra, Bask Ülkesi ve Galiçya Özerk Yönetimlerinde İspanyolcanın yanında ikinci bir resmi dil de kullanılmaktadır. Katalonya, Bask Ülkesi ve Galisya, 1978 Anayasası hazırlanmadan önce de özerklik statüsü kazandıkları için "*Tarihsel Özyönetimler*" olarak adlandırılmışlardır. 17 otonom bölgenin tümü aynı yetkiye sahip olmamakla birlikte, 1978 Anayasasından bu yana her özerk yönetimin yetki ve statülerinde değişiklikler olmuştur. Ayrıca ülkenin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla, özerk bölgelerin federasyon oluşturamayacakları Anayasada teminat altına alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2020).

İspanya 2020 üçüncü çeyrek ekonomik verilerine göre GSYİH 1.394,12(USD-Milyar), Kişi Başına Düşen GSYİH (SAGP) 40.883,30 (USD)'dır (tr.tradingeconomics.com, 2020). 2020 İspanya Ulusal İstatistik Ofisi (Instituto Nacional de Estadística) tarafından yayınlanan verilere göre ülke nüfusu 47.332.614 kişidir. Ülke nüfusunun %4'ü (5.235.375) yabancı nüfustur. Ülkede, işsizlik oranı oldukça yüksek seviyelerde ve 16.26'dır (Instituto Nacional de Estadística, 2020). UNDP tarafından yayınlanan 2020 İnsani Gelişme Endeksine göre İspanya 25. Sırada yer almaktadır. Eşitsizliğe uyarlanmış İGE değeri 14,3'dür. Beklenen yaşam süresi 83,6 yıldır. 6-16 yaş çocuklar için eğitimin zorunlu olduğu ülkede beklenen eğitim yılı ise 17,6 yıldır.

4.ETA Terör Örgütü

4.1. Tarihsel Arka Plan ve Bask Sorunu

ETA terör örgütü Bask Milliyetçiliği temelli gelişen bir terör örgütü olduğu için Bask sorunu tarihsel bir perspektifle incelenmesi terör örgütünün ortaya çıkış sebeplerinin irdelenmesi konusunda önemlidir.

Bask ülkesi, İspanya'nın kuzeydoğusunda bulunan bir ülkedir. Fransa ve İspanya sınırının kuzeyindeki dört tarihi Bask ili geleneksel tarihi sınırlarını korumuşlardır. 1979 yılından beri Alava, Vizcaya ve Guipuzcoa Euskadi illeri Otonom Bask Topluluğunu oluşturmaktadır. Bir diğer il olan

Nafarroa ise ayrı otonomi statüsüne sahiptir. Pirene sıradağlarının kuzeyi ve güneyinde yer alan, Fransa-İspanya sınırlarında ve Atlantik Okyanusa bakan bu bölgeler, Bask halkının yurdunu belirten “*Euskal Herria*” ve “*Vasconia*” gibi geleneksel kavramlarla ifade edilmektedir. Euskal Herria kavramı aşırı milliyetçilerin ileri sürdükleri Bask topraklarını bileştirme ideası nedeniyle siyasi çağrışımlar içermektedir. Baskların kendilerini tanımlarken “*Euskara*” Baskça konuşan, Bask ülkesinde Baskça konuşanların ülkesi gibi sembolik bir değer taşıyan Bask dilini kullanmaktadırlar. Bask dili, Bask toplulukların yaklaşık %27’si tarafından kullanılmaktadır (Thomas, 2012: 5; Gökçe, 2018: 383).

Bask milliyetçiliğinin ortaya çıkışı İspanya Veraset Savaşları (1700-1715) sonunda 5. Felipe’nin tahta çıkması ve merkezi devlet yapılanması süreci ile başlamıştır. 17. ve 18. Yüzyılda merkezileştirme faaliyetleri ile Baskların sahip oldukları bazı imtiyaz ve yönetsel haklar ellerinden alınmıştır. I. Karlist Savaşı (1833-1839) sonrasında Baskların yönetsel haklar ve vergi konusundaki bazı ayrıcalıkları sürdürürlerken, 1870- 1876 yıllarında 2. Karlist savaşı sonra ise yönetsel özerklikleri tamamen ellerinden alınmıştır. Bask milliyetçiliği ırkçı yapıları da göz önüne alındığında ve yüzyıllardır sahip oldukları özerklik ve imtiyazları ellerinden alınmasıyla devlete karşı büyük tepkiler ve öfke sonucu ortaya çıkmıştır. (Çökmez, 2008: 356).

19. Yüzyıla gelindiğinde ise Bask toplumunda devlete karşı oluşan tepkinin bir diğer nedeni de Bask bölgesinde demir- çelik sanayine bağlı sanayileşme nedeniyle diğer bölgelerden yapılan göçlerin neden olduğu demografik değişimlerdir. Bu göçler nedeniyle Baskların azınlık durumuna düşmeleri ve Carlist düşünceye sahip muhafazakâr Katolik Bask halkının göç eden ve daha seküler, sosyalist düşünceye sahip işçi sınıfını tehdit olarak algılamış ve yabancı düşmanlığı başlamıştır. 19. Yüzyılda Bask toplumunda yaşanan bu hoşnutsuzluk ve tepki Carlist bir Bask milliyetçisi olan Sabino de Arana tarafından Bask Ulusal Partisinin (Eusko Alderdi Jeltzalea /PNV) kurulmasına yol açmıştır. PNV, ademi-i merkezizetçi ve Bask toplumunun geleneksel yaşam tarzını korumayı amaçlayan muhafazakar bir ideolojiye sahiptir (Ramirez ve Sullivan, 1987: 125’den akt. Çakaş, 2020: 130). Bask milliyetçiliğine öncülük eden ve ideolojik babası olarak kabul edilen Sabino Arana, “*Euzkadi*” adı ve Bask bayrağı “*Ikurriya*”yı tasarlamıştır. Bayrak üzerinde bulunan yeşil çizgiler Bask yasalarını, beyaz çizgiler Hristiyanlığı ve bayrak zeminindeki kırmızı rengi ise halkı temsil etmektedir. Bask bölgesi için düşünmüş olduğu ülke adı olan “*Euzkadi*” , “*euzko*” Bask, “*di*” takısı ise bütün ve kolektif anlamına gelmektedir. (Türkeri, 2007: 30).

1923 yılında yönetime darbe ile gelen General Miquel Primo de Rivera 1931 yılına kadar otoriter bir yönetim sergilemiş ve özellikle Bask milliyetçileri üzerinde baskılarını artırmıştır. Ayrılıkçı/bağımsız kesimlerin faaliyetlerine izin verilmemiş ve PNV’ye ait olan Aberri gazetesi kapatılmıştır. Yedi yıl süren ve diktatoryal boyutlara ulaşan bu dönemde Bask milliyetçileri ulusal bilinci gündemde tutabilecek sadece sosyal ve kültürel etkinliklerle yetinmek zorunda kalmışlardır. 14 Nisan 1931’de milliyetçiler ve Carlistler (katolik sağ) büyük bir galibiyet elde ettiği seçimlerle İkinci İspanya Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Bu dönemde PNV, Vizcaya, Guipuzcoa, Alava ve Navarra’da etkili siyasi güç olmuştur. Bask Milliyetçilerinin bu dönemde bir kısım isteklerine ulaşmıştır. PNV Madrid hükümetiyle 1933 yılında uzlaşmaya varır ve 5 Kasım da yapılan referandumda %84 oy alarak kabul edilir. Fakat PNV’nin Madrid hükümetiyle vardığı bu uzlaşma radikal bağımsızlıkçı yurtsever sol olarak kendini adlandıran Bask solu tarafından büyük bir tepki alır ve eleştirilir (Türkeri, 2007: 31-33).

1936 yılında yapılan seçimde cumhuriyetçiler, komünistler ve sosyalistlerden oluşan Manuel Azara liderliğindeki Halk Cephesi (FP- Frente Popular) koalisyonu kazanmıştır. Halk cephesi hükümeti , PNV’nin de çabalarıyla Bask bölgesinde çok boyutlu özerklik tanıyan otonomi statüsünü yürürlüğe koymuş ve bu otonomi statüsü Navarra dışında bütün Bask illerinde referandumla kabul edilmiştir. (Çakaş, 2020: 132). Cumhuriyetçi dönemde Madrid hükümetinin Bask bölgelerine verdiği otonomi statüleri İspanyol ordusunda tepkiyle karşılanmış ve ülke bütünlüğünü tehlikeye düşürdüğü gerekçesi ile General Francisco liderliğindeki İspanyol ordusu 1936 temmuzunda hükümete karşı ayaklanma başlatmıştır (Özçer, 2006: 42-44). Franco liderliğindeki İspanyol ordusu, Amanya ve İtalya’nda desteği ile Alman Legion Condor uçakları ile özellikle Basklılar için sembolik değer taşıyan Gernika kenti ve bazı Bask kasabalarını bombalamıştır. Daha sonra Picasso’un ünlü tablosu

Guenica, Basklıların faşizme karşı verdiği mücadelenin ve savaş felaketinin sembolü haline gelecektir (Türkeri, 2007: 36-39).

4.2. Franco Dönemi Radikalleşen Bask Milliyetçiliği ve ETA

1936-1939 yılları arasında devam eden İspanya İç Savaşı General Franco'nun 1 Nisan 1939 tarihli bildirisini ile sona ermiş ve 40 yıl sürecek Franco diktatörlüğü başlamıştır. Tek ve bütün bir İspanyol ulusu oluşturmak fikrini savunan Franco, devlet içerisinde kendi kültür ve dilini unutup asimile olarak İspanyollaşan farklı etnik gruplar dışındakilerden rahatsızlık duymuş ve baskıcı politikalar uygulamıştır. Franco, kendisinin kurduğu Geleneksel İspanyol Falange partisi dışında cumhuriyetçi dönemde kurulan tüm partileri yasaklamıştır. Partilere uyguladığı politikaları sendikalar içinde uygulamıştır. 1939 'a gelindiğinde ise "Siyasi Sorumluluk Yasası" ile örgütlenme tarzındaki tüm sendika, parti, dernek gibi oluşumlar yasaklanmıştır. Özellikle bu dönemde Bask milliyetçiliği, dili, kültürü, sembolleri yasaklanmış ve Bask muhalefeti ya cezaevlerine atılmış ya da Fransa başta olmak üzere farklı ülkelere sürgüne gönderilmiştir (Türkeri, 2007: 39-41).

Franco döneminde Bask milliyetçileri ve toplumuna artan baskıcı politikalar, asırlardır sahip oldukları özerkliklerin ellerinden alınması ve PNV'nin etkinliğini yitirmesi gibi unsurlar ETA örgütünün bir tepki olarak ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır (Çiftçi, 2016: 172) .

1952 yılında Bilbao'da Deusto Üniversitesinde ki muhalif üniversite öğrenciler tarafından Baskça "girişimde bulunmak" anlamına gelen Ekin isimli bir örgüt kurulmuştur. 1904 yılında Sabino Arana'nın ölümünden sonra PNV'nin gençlik örgütlenmesi olan Bask Gençliğinin Gücü anlamına gelen (Euzko Gaztedi Indarra) EGİ, İspanyol iç savaşına kadar Bask ülkesinde örgütlenmiş daha sonra yurt dışına taşınmıştır. EGİ, 1956 yılında Ekin ile kısa bir süreliğine birleşmiştir. 1958 yılında ise Ekin- EGİ birlikteliği sona ermiş ve Ekin grubundan ETA isimli yeni bir örgüt ortaya çıkmıştır. Txililardegi tarafından örgüte "Euskadi" Bağımsız Bask, "Askatasuna" devletin ismi, o devlette yaşayan özgür insan anlamına gelen (Euskadi Ta Askatasuna) ETA ismini vermiştir. ETA'nın kurucuları ise Txililardegi, Juan Manuel Aquirre, Benito del Walle, Juan Madariaga'dır (Özçer, 2018: 30). ETA örgütü, Bask bölgesindeki illerin birleştirilmesi ve bağımsızlığı, Bask kültürü ve dilinin savunulması, İspanya polisi ve askerinin işgalci ve baskıcı politikalarıyla mücadele etmek, daha özgür İspanya halkı ve bağımsız Bask gibi amaçları hedeflemiştirlerdir. (Demir, 2017: 216).

4.3. ETA Örgütünün İdeolojisi

ETA örgütünün kurucuları Marksizm, Komünizm ve Bolşevizm'e mesafeli Kilise'ye daha yakın kişilerdir. Yalnız örgütlenme ve eylem metotlarına sempati duymuşlardır. 1962 yılında yayın organları olan Zutik'te, Stalin'in Sovyetler Birliği'nde merkeziyetçi yaklaşımı ve Baskların bağımsız ve özgürlükçü olmaları sebebiyle komünist ideolojiye mesafeli olduklarını vurgulamışlardır. İspanyol Komünist Partisi(PCE)'nin Bask milliyetçilerine destek vermemesi ve merkezden yana tavır takınması ETA'nın örgütlenme ve uygulama noktasında ilgi gösterdikleri Marksizm ve Leninizm'e mesafeli davranmalarına neden olmuştur. ETA kurucularının bu görüşleriyle uyumlu olan İpraral'de yapılan ETA'nın ilk meclis toplantısında yönetim kurulunun aldığı kararlar bir "İlkeler Bildirisi" yayımlanmıştır. Özet hali ile bu bildiride yer alan ilkeler şunlardır (Özçer, 2018: 46,47):

- ETA "yurtsever direnişi" simgeleyen milli devrimci bir Bask Hareketidir. Devrimci sıfatı Marksist bir anlam taşımaz ve ulusal kurtuluşu amaç edinen bir mücadeleyi simgelemektedir.
- Euskadi Ta Askatasuna insan hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınmasını savunur.
- Irkçılık kabul edilemez.(Sabino Arana'nın ırkçı ideolojisinden uzaklaşmıştır.)
- ETA, laik bir harekettir.(Sabino Arana'nın köktendinciliğinden uzaklaşmıştır.)
- Bask dili (Euskera) ulusal tek dil olmalıdır.

ETA örgütünün 1960'lı yıllara gelindiğinde ideolojik değişim yaşamıştır. 1963 yılında ikinci kongresini yapan ETA, "Vasconia" isimli kitabı yayınlamıştır. Bu dönemde anti-komünist tabu zayıflamıştır. 1964 yılında yayınladığı "Euskadi" de İsyen" isimli bildiride ETA, Maoist etkilerle hazırlanmış silahlı ve teknik mücadele yöntemleri açıklamıştır. III. Kongresinde ETA anti-kapitalist bir ulusalcılığı savunmuş ve PNV'yi de burjuva sınıftan olarak nitelendirmiş ve böylece PNV'den

tamamen kopuş yaşanmıştır. IV. ve V. örgüt kongrelerinde Marksizm ideoloji olarak benimsenmiş, “*eylem-bak-eylem*” stratejisi resmi olarak belirlenmiştir. V. Kongrenin ikinci oturumunda ETA, kendini “*Bask Sosyalist Ulusal Özgürlük Hareketi*” olarak adlandırmıştır. Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere, Cezayir, Küba, Vietnam gibi ülkelerdeki ulusal özgürlük hareketlerinden etkilenmiş ve radikal bir sol çizgi kendine belirlemiştir (Türkeri, 2007: 42-45). ETA örgütünün sosyalist ideolojiyi benimsemekteki amacı kapitalist ideolojiye sahip Franco rejimine karşı çıkmak hem de Sosyalist cephede yer alan ülkelere destek görme açısından örgütün hedefleriyle uyumlu olduğu değerlendirilebilir. Öyle ki ETA birbirine temelde zıt olan etnik milliyetçilik ile sosyalist ideolojiyi birleştirme fikri çelişkili olmasına rağmen pragmatik bir yaklaşım benimsemiştir. Böylece Katolikliği saf dışı etmeden sosyalizmi benimsemiş ve örgütün hedeflerine ulaşabilmesi için halk desteğini kazanmak istemiştir. Katolikliği koruyan, Bask milliyetçiliğini yücelten bir ideoloji Bask toplumunda saygınlık kazanmıştır (Çakaş, 2020: 135).

4.4.ETA'nın Eylemleri

Ekin grubunun 1958 yılında ETA ismini almasıyla kurulan örgüt ilk yıllarda kendini “*yurt sever özgürlük hareketi*” ismini verdikleri bir hareket olarak tanımlamışlardır. Bir tür Avrupa Federalizmine benzer bağımsızlık söylemleri vardır. Onlara göre dil ulusunun temelini oluşturmaktadır ve Bask dili yaşadıkça “*Euskadi*” varlığı da devam edecektir. Bu nedenlerle ilk yıllarını genellikle üyelerinin siyasi eğitimler ile bilinçlendirilmesi, propaganda faaliyetleri, bildiri, yayın gibi kitle çalışması tarzında etkinliklerle geçirmiştir. ETA'nın ilk şiddet eylemi, 18 Temmuz 1961 yılında Franco militanlarının bulunduğu trene gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıda ölen ya da yaralanan olmamıştır. Bu olay sonrası çoğu şüpheli gözaltına alınmış ve çoğu genç Kuzey Bask'a kaçmıştır. 1968 yılında ETA'nın önemli liderlerinden biri olan Txabi Etxebarrieta yol kontrolü sırasında bir polisi öldürmüştür. Bu olay ETA'nın ölümle sonuçlanan ilk hareketi olmuştur. Etxebarrieta, Guardia Civil (İspanya Jandarma birimi) tarafından öldürülmüştür. Bu olaylar sonrasında ETA, Sagarra Operasyonu ile Meliton Manzanas isimli siyasi polisi evinin önünde öldürmüş ve eylemle ETA silahlı mücadelesine başlamıştır (Türkeri, 2007: 45-48). Manzanas'ın öldürülmesi sonrası 1970 yılında “*Burgos Davası*” başlamıştır. Bu dava Bask ülkesinde önemli bir propaganda görevi görerek büyük çaplı protestoların yapılmasını tetiklemiştir. Dava devam ederken Bilbaoda'ki fahri Alman Konsolosu Eugen Beihl bir ETA üyesi tarafından kaçırılmış ve böyle uluslararası kamuoyunda da dava dikkat çeker hale gelmiştir (Özçer, 2006: 78).

ETA'nın en sansasyonel eylemi 20 Aralık 1973 yılında Başbakan Luis Carrero'nun Madrid'de arabasının havaya uçurulmasıdır. Bazı tarihçiler Carrero'nun öldürülmesini “*Frankizmin bitişinin başlangıcı*” ve “*demokrasiye geçiş*” olarak kabul etmektedirler (Türkeri, 2007: 49).

1975 yılında Franco'nun ölümünden sonra ETA iki farklı görüşte ayrışmalar yaşanmıştır. ETA-pm (ETA politico-militer), mücadelenin askeri yöntemlerle birlikte siyasi faaliyetlere de önem veren ve daha çok İspanya'da yaşayan örgüt üyeleriyle, ETA mücadelenin askeri yöntemlerle devam etmesini savunan Fransa topraklarında yer alan Bask ülkesinde yaşayan örgüt üyelerinden oluşmaktadır. 1976 yılında ETA-pm sol ulusalcı koalisyonla katılmış ve ilk olarak Euskadiko Ezkerra'yı (Bask solu) kurmuştur. Bu gelişme ETA'nın siyasallaşma çabası olarak görülmektedir. Euskadi Ezkerra 1978 yılında yapılacak referandumda hayır oyunu kullanacağını bildirmesiyle Euskadi Ezkerra'dan ayrılan bir grup, Bask ülkesinin en tanınan siyasi partisi olan Herri Batasuna'yı kurmuştur (Arakon, 2013: 81).

Franco'nun ölümü sonrasında ülkede demokrasiye geçiş süreci yaşanmıştır. ETA bu süreçte eylemlerini artırarak gerçekleştirmeye devam etmiştir. Öyle ki 1972-1982 örgütün en kanlı eylemlerini gerçekleştirdiği bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu süreçte aşırı sağ-sol ve ETA içerisinden 773 kişi hayatını kaybetmiştir. Yaşanan bu kayıpların 450'si Bask Ülkesinde gerçekleşmiştir (TERAM, 2020).

1987 yılında İspanya hükümeti ile ETA arasında yapılan Cezayir görüşmeleri sonrasında hükümete baskı yapmak amacıyla ETA, 17 Haziran 1987 tarihinde Barcelona'da bulunan Hipercor süpermarketinde bombalı bir eylem gerçekleştirmiştir ve 21 kişinin ölümü ve 40 kişinin de yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu saldırı sonrasında ETA, ulusal ve uluslararası alanda tepki görmüş

başta Barcelona olmak üzere birçok şehirde ETA karşıtı gösteriler düzenlenmiştir (Türkeri, 2007: 102).

ETA, 1988 yılında İspanyol hükümetine 60 günlük ateşkes teklif etmiş yalnız ateşkes uymayarak İspanyol iş adamı olan Emilliano Revilla'yı kaçırmış, bombalama, suikast gibi eylemlerine devam etmiştir. Yine 1989 yılında hükümetle görüşmeler neticesinde bir ateşkes varılmış bu dönemde eylemlerine bir süre ara vermiştir. 1992 yılında Barcelona'da yapılması planlanan Olimpiyat Oyunları için hükümet ETA ile iki aylık bir ateşkes varmıştır. Bu ateşkes o yılın ağustos ayında iki gardiyanın ETA tarafından öldürülmesine kadar devam etmiştir. Benzer şekilde 1996 yılında bir aylık ateşkes sonunda ETA Reus kentinde bir havalanın da düzenlediği bombalı saldırı sonucunda 35 kişi yaralanmıştır. 1998 yılına gelindiğinde ETA siyasi diyalogda yer alabilmek için silahlı faaliyetlerini ertelediklerini ilan etmiştir. Küçük çaplı eylemler dışında bu sürede ateşkes uyan ETA, 1999 yılında ateşkes son verdiğini açıklamıştır. 2000 yılına da ETA, Madrid'de bombalı saldırı düzenleyerek biri subay ikisi sivil üç kişinin ölümüne neden olmuştur. (GTD, 2011) . Diğer yandan Madrid hükümeti ile ETA arasında Oslo ve Cenevre'de görüşmeler devam ederken ETA, 24 Mart 2006 yılında tekrar süresiz ateşkes ilan etmiştir. Ateşkes rağmen 2006 yılının aralık ayında ETA Madrid havaalanına bombalı saldırı gerçekleştirmiş ve bu saldırı sonucunda iki Ekvator göçmeni hayatını kaybetmiştir. ETA terör örgütü 1970 yılından itibaren başladığı şiddet eylemlerine 2009 yılına kadar farklı yoğunluklarda devam etmiştir ve 829 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. 1978 yılında artan şiddet eylemleri 1992 yılına kadar artan seyirde devam etmiş ve 1992 yılında tedricen bir azalma görülmüştür. Son olarak ETA, 5 Eylül 2010 tarihinde ateşkes, 20 Ekim 2011 tarihinde de süresiz olarak silahı bıraktığını ilan etmiştir (Demir, 2017: 222). ETA daha sonra ki süreçte, 8 Nisan 2011 tarihinde silah depolarının yerini polise açıklamıştır. ETA son olarak 2 Mayıs 2018 tarihinde siyasi veya örgütsel herhangi bir girişimde olmayacağını tüm yapılanmalarını ortadan kaldırdığını ilan ederek kendini feshetmiştir (BBC NEWS, 2019).

4.5. İspanya'nın ETA Terörü İle Mücadelesi

Tarihsel süreç içerisinde İspanya'nın ETA ile mücadele politikalarına bakıldığında askeri yöntemlerden, uzlaşılı politikalarına, barışçılı politikalara kadar birçok politika uyguladığı görülmektedir. Bask dili ve kültürünün yasaklanması, etnik kimlikler üzerindeki baskıcı politikalar nedeniyle Franco dönemi, ETA terör örgütünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. ETA'nın o dönem benimsemiş olduğu "eylem-baskı-eylem" stratejisi, Franco hükümeti tarafından daha şiddetli ve kanlı bir şekilde karşılık görmüş, hem örgüte hem de diğer Bask halkına yöneltilmiştir. Bask toplumuna, Franco hükümeti tarafından bu dönemde artan baskı ve şiddet ortamı Bask halkında ETA'nın kahraman olarak görülmesine neden olmuş ve eylemlerine destek ve sempatiyi artırmıştır (Çiftçi, 2016: 179).

Franco'nun ölümünden sonra 1975-1982 yılları İspanya'da "Demokrasiye Geçiş Dönemi" olarak adlandırılmıştır. 1978 yılında yapılan referandumla Bask bölgesinin özerklik statüsünün de yer aldığı anayasa kabul edilmiştir (Özçer, 2006: 178). 1978 İspanyol Anayasası'nın getirdiği bu haklara rağmen ETA bu dönemde şiddet eylemlerini artırarak devam ettirmiştir. 1975 yılından itibaren İspanyanın terörle mücadele politikasını Bronts ve Espasito, askeri ve yasal önlemler, örgüt üyelerinin topluma kazandırılması, örgüt üyelerinin farklı cezaevlerine sevk edilmesi ve uluslararası alanda işbirliği şeklinde beş başlık altında değerlendirmiştir (Demir, 2017: 244).

1982 yılında ilk kez Cavo Satelo'nun başbakanlığında Madrid Hükümeti Bask solu ile "reinsersion" yeniden topluma kazandırma anlamına gelen politika tartışılmaya başlamıştır. Bu politika sayesinde örgütü bırakanlar olur yalnız örgütün tamamen çözülmesinde etkili olamamıştır (Türkeri, 2007: 74). İspanya hükümeti ile ETA arasında Fransa, Zürih, Cenevre, Cezayir, Oslo'da olmak üzere 1975 yılından itibaren 1989'a kadar yirmiye yakın görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler genellikle istihbarat görevlileri tarafından bazen müzakere bazen konuşma şeklinde ifade edilmiş ve gizli şekilde sürdürülmüştür. Bu görüşmelerin gizli şekilde yapılmasına, görüşme süreçlerinin örgütün şiddet eylemleri nedeniyle sürekli kesilmesi neden olmuştur (Özçer, 2006: 100).

İspanya, demokratikleşme süreci ile yeniden Bask ülkesine özerklik statüsünün tanınması, siyasi partilerin önünden yasakların kalkması hatta ETA'nın siyasi uzantısı Herri Batasuna partisinin parlamento da yer almasıyla birlikte daha barışçıl adımlar atılmasının önü açılmıştır. Benzer demokratik ve barışçıl çözümler ETA' da çözümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu girişimlerin yanında 1988 yılında yapılan Ajuria Enea Anlaşması kapsamında Herri Batasuna dışındaki partiler terörizmin çözümü için ETA ile barışçıl görüşmelerin yapılmasını ve terörizmin lanetlenmesi konusunda uzlaşmışlardır. Bu anlaşma sonrasında ETA'nın terör eylemleri sonrasında geniş kitlelerce protesto gösterileri başlamış ve ETA halk desteğini yitirmeye başlamış böylece eylemlerini azaltmıştır. İspanya terörle mücadele stratejisinde hukuk çerçevesinde ceza adalet sisteminden çıkmadan yargılama ile örgütü pasivize etmeye devam ederken, örgütsel anlamda çözümlerini sağlamak için halk desteği ve uluslararası sistemdeki destekçilerini keserek yalnızlaştırma politikası uygulamıştır. Örgüt şiddet eylemlerine devam ederken stratejinin kararlılıkla devam etmesi halk desteğinin kaybolmasına neden olmuş ve etkinliğini zamanla kaybeden ETA 2011 yılında silahlı mücadelesini bıraktığını ilan etmiştir (Demir, 2013: 41-44).

5. İspanya'da İnsani Gelişmişlik Endeksi ve Terör Olayları

YİG: Yüksek İnsani Gelişmişlik Seviyesine Sahip, ÇYİG: Çok Yüksek İnsani Gelişmişlik Seviyesine Sahip,

Çizelge 1: İspanya'nın 1990-2019 Yılları Arasındaki İnsani Gelişmişlik Endeksi

İSPANYA'NIN 1990-2019 YILLARI ARASINDAKİ İNSANİ GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ					
YIL	PUAN	DURUM	YIL	PUAN	DURUM
1990	0,761	YİG	2005	0,851	ÇYİG
1991	0,770	YİG	2006	0,856	ÇYİG
1992	0,779	YİG	2007	0,860	ÇYİG
1993	0,789	YİG	2008	0,863	ÇYİG
1994	0,798	YİG	2009	0,865	ÇYİG
1995	0,807	ÇYİG	2010	0,872	ÇYİG
1996	0,813	ÇYİG	2011	0,878	ÇYİG
1997	0,817	ÇYİG	2012	0,881	ÇYİG
1998	0,821	ÇYİG	2013	0,882	ÇYİG
1999	0,826	ÇYİG	2014	0,888	ÇYİG
2000	0,832	ÇYİG	2015	0,895	ÇYİG
2001	0,835	ÇYİG	2016	0,899	ÇYİG
2002	0,837	ÇYİG	2017	0,903	ÇYİG
2003	0,84	ÇYİG	2018	0,905	ÇYİG
2004	0,844	ÇYİG	2019	0,904	ÇYİG

Kaynak: <http://hdr.undp.org/en/indicators/137506>

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik Endeksi 1990 yılından itibaren yayınlanmaktadır. İnsani gelişmişlik endeksi ile ilgili hususlar yukarıda detaylıca incelenmiştir. Bundan ötürü burada yer verilmeyecektir. ETA 1959 yılında kurulmuştur. 1959-1989 yılları arasındaki insani gelişmişlik seviyesini doğrudan ölçen bir kurum olmadığı için bu tarih aralığındaki insani gelişmişlik seviyesine ulaşamamıştır. İspanya 1990-1994 yılları arasında yüksek insani gelişmişliğe sahip olan ülke statüsünde yer almıştır. 1995-2011 (2011 yılı ETA örgütünün süresiz silah bıraktığı yıldır) yılları arasında ise İspanya çok yüksek insani gelişmişliğe sahip olmuştur. Örgütün silah bıraktığı 2011 yılından sonra ise-2012-2019 yılları arasında- İspanya yine çok yüksek insani gelişmişliğe sahip olmuştur.

Grafik 1: ETA'nın 1970-2010 Yılları Arasındaki Eylem ve Ateşkesleri

Kaynak: (GTD, 2011). <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/br/ETACeasefires.pdf>

Grafik incelendiğinde ETA terör örgütünün 1970 yılından itibaren başlamış olduğu şiddet eylemleri 2009 yılına kadar farklı yoğunluklarda devam etmiştir. 1978 yılında ise örgütün eylemleri pik seviyeye ulaştığı görülmüştür. Şiddet eylemleri 1992 yılına kadar artan seyirde devam etmiş ve 1992 yılında tedricen bir azalma görülmüştür. 1992, 1996, 2006 yıllarında ateşkes ilan etmesine rağmen ateşkeslere uymayarak eylemlerine devam eden örgüt son olarak 5 Eylül 2010 yılında ateşkes, 20 Ekim 2011'de ise süresiz olarak silahı bırakmıştır. 1990-2011 yılları arasında örgütün eylemleri azalma trendine girmiştir. Her ne kadar bu yıllar arasında belli dönemlerde eylemler artmış olsa da genel itibariyle eylemlerin azalma trendinde olduğunu söylemek mümkündür. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi 1990-94 yılları arasında İspanya yüksek insani gelişmişlik, 1995-2011 yılları arasında ise çok yüksek insani gelişmişlik seviyesine sahip olmuştur. Ayrıca yine yukarıda belirtildiği gibi İspanya'nın insani gelişmişlik değerleri 1990'dan itibaren düzenli bir şekilde arttığı görülmüştür.

Sonuç

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesinde kaynak ve gelir artışının ölçüt olarak kullanılması yetersiz kalmış ve böylece insan odaklı parametreler geliştirilmiştir. 1990 yılından itibaren her yıl UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) tarafından İnsani Gelişme Raporları hazırlanmakta ve İnsani Gelişme Endeksi ile ülkeleri gelişmişlik seviyeleri belirlenmektedir. İnsani gelişmenin hesaplanmasında gelirin yanında uzun ve sağlıklı hayat sürdürme, bilgiye ve eğitime kolay ulaşım, eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması, insani gelişim için faktörlerin geliştirilmesi, toplumsal ve siyasal yaşama katılım, sürdürülebilir çevre koşulları, insan hakları ve özgürlük, insani güvelik gibi bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir. İnsani gelişmeden amaç insanların refahı, yetkinlik ve

potansiyellerinin geliştirilmesi, hak ve özgürlüklerin teminat altına alınması, insanların fırsatlarının genişletilerek insan onuruna yakışır bir şekilde uzun ve üretici bir yaşam sürmelerinin teminat altına alınmasıdır.

Bask halkı diğer Avrupa topluluklarından farklı olarak kendine özgü kültürleri, dilleri, kuralları olan bir topluluk olarak öne çıkmıştır. Bu nedenle İspanya'da kendilerini diğer topluluklardan farklı görmüşler ve yüzyıllarca kendilerine ait özel statülerde yaşamışlardır. 19. Yüzyıla gelindiğinde ülkede başlayan merkezileştirme hareketleri Bask toplumunda hoşnutsuzluklar başlatmıştır. Franco diktatörlüğünde ise Bask toplumu ve kültürüne artan baskıcı yönetim, Bask milliyetçiliği içerisinde şiddet eğilimli radikal ETA grubunun doğmasını kolaylaştırmıştır. Franco döneminde baskıcı yönetim altında ETA kendisini Bask halkının bağımsızlığı için mücadele veren ulusal bağımsızlık hareketi olarak tanımlamış ve Bask toplumu tarafından sempati ve destek görmüştür. Franco'nun ölümü sonrası demokrasiye geçiş süreci olarak adlandırılan ülkede 1978 Anayasası kabul edilmiş ve Bask bölgesi tekrar özerk statüsüne kavuşmuştur. Bu hakların kazanılmasına rağmen ETA, şiddet eylemlerini bu dönemde artırarak devam etmiştir. Demokrasiye geçişin yaşandığı bu dönemde İspanya terörle mücadelesinden vazgeçmemiş ve anti-demokratik yöntemleri izlememiştir. 1980 yılında Terörle Mücadele Kanunu, 1982 Toplum Kazandırma Yasası, Fransa ile Castellana Mutabakatı, 1986 Gesto Por la Paz sessizlik eylemleri, 1987 Cezayir Görüşmeleri, 1988 Cezaevlerinin dağıtılması "dispersion" gibi adımlarla kültürel, sosyal ekonomik haksızlıklar giderilmeye çalışılmıştır. İspanya terörle mücadelesinde sivil insanlara zarar verilmeden askeri yöntemlerin yanında bir anlamda havuç yöntemi de denilebilecek tarzda terör örgütünün propagandasında kullanabileceği ülkedeki yoksunluklar giderilmeye çalışılmış böylece taban ve halk desteği kesilerek örgüt yalnızlaştırılmıştır. Ülkede yaratılan bu demokratik ortama rağmen ETA'nın eylemlerine devam etmesi halkın reaksiyon göstermesine neden olmuş geniş çaplı protestolarla eylemler lanetlenmiş böylece ETA meşruiyetini kaybetmiş ve ülkede kendisini devam ettirecek hareket alanı bulamamış 2011 yılına gelindiğinde silahı bıraktığını ilan etmiştir. Daha sonraki süreçte ETA son olarak 2 Mayıs 2018'de siyasi veya örgütsel herhangi bir girişimde olmayacağını ve tüm yapılarını ortadan kaldırdığını ilan ederek kendini feshetmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada insani gelişmişlik seviyesi ile terör arasındaki ilişki İspanya özelinde irdelenmiştir. Birleşmiş Milletler insani gelişmişlik endeksi verileri incelendiğinde İspanya özelinde İnsani gelişmişlik seviyesi ile terör arasında doğrudan bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. 1990'dan itibaren İspanya'nın insani gelişmişlik endeksi arttıkça ETA terör örgütünün eylemlerinin azaldığı görülmüştür. 1990'dan itibaren eylemler düşüş trendinde olmuş fakat istisnai olarak bazı dönemlerde örgütün eylemleri artmıştır. Bu istisnai durum ise 1990'dan itibaren örgütün eylemlerinin düşüş trendinde olmasının önüne geçmemesi gerektiğini de ifade etmek gerekir. Bütün bu değerlendirmeler ile birlikte İspanya özelinde insani gelişmişlik seviyesi ile terör arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- tr.tradingeconomics.com*. (2020). Aralık 29, 2020 tarihinde <https://tr.tradingeconomics.com:https://tr.tradingeconomics.com/spain/gdp> adresinden alındı
- www.lamoncloa.gob.es*. (2020). 12 24, 2020 tarihinde <https://www.lamoncloa.gob.es:https://www.lamoncloa.gob.es/espana/paishistoriaycultura/Paginas/index.aspx> adresinden alındı
- Aragon, M. (2013). Ulusal Azınlıklar ve Ulus-Devlet Sorunu:Bask Ülkesi. *Alternatif Politika*, 5(1), 69-90.
- BBC NEWS. (2019, Mayıs 16). *bbc.com*. Ocak 1, 2020 tarihinde <https://www.bbc.com/:https://www.bbc.com/news/world-europe-11181982> adresinden alındı
- Çakaş, C. Ö. (2020). İspanya'daki Bask Etnik Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(20), 118-155.

- Çiftçi, İ. (2016). Avrupa'da Ayrılıkçı Bir Terör Örgütü: ETA Euskadi Ta Alkatasuna-Bask Anavatanı ve Bağımsızlık. B. Sevinç, & İ. Çiftçi içinde, *Terrorism : Türkiye, Avrupa, Amerika* (s. 169-190). Ankara: Karınca Yayınlar.
- Çökmez, F. G. (2008). Bask Bölgesi: Etnik Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve İspanya'daki Devlet Politikalarının Etkisi. *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 355-371.
- Dedeoğlu, B. (2020). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Demir, C. K. (2013). Terörizmle Mücadelede Görüşmeler. *Uluslararası İlişkiler*, 10(38), 29-54.
- Demir, C. K. (2017). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Etnik Ayrılıkçı Terörizm:PIRA, ETA, PKK*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demir, S. (2006). *sbb.gov.tr*. 12 11, 2020 tarihinde <http://ekutup.dpt.gov.tr/>: <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/gosterge/demirs/insanige.pdf> adresinden alındı
- Ergil, D. (1992). Uluslararası Terörizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3), 139-143.
- Gençtürk, T. (2012, Şubat 3). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizm Farklı Yaklaşımlar*. Aralık 18, 2020 tarihinde sam.baskent.edu.tr: <http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararası.pdf> adresinden alındı
- Gökçe, A. F. (2013). *Siyasal Partilerde Lider ve Yönetim Değişimleri*, Gaziantep: Ada Kitabevi
- Gökçe, A. F. (2016). Adalet Kavramı Kapsamında Geçmişle Hesaplaşma ve Uzlaşma. *Bilgi Strateji*, 113-142.
- Gökçe, A. F. (2018). Terörizmle Mücadele Politikaları. C. Babaoğlu, ve E. Akman içinde, *Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları* (s. 367-395). Ankara: Gazi Kitabevi .
- Gökçe, A. F. (2018). Dijital Çağın Küreselleşen Terörü: Postmodern Terörizm. *15. Kamu Yönetimi Formu (KAYFOR 15)* (s. 253-267). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gökçe, A. F. (2019). Terör Örgütleriyle Mücadele Mi? Müzakere Mi? Farklı Uygulamalar ve Sonuçlar. *13. Kamu Yönetimi Sempozyumu KAYSEM13*, (s. 735-756). Gaziantep.
- Gökçe, A. F. (2020). Terör ve Güvenlik Algısında Yeni Paradigmalar. O. Göksu içinde, *Algı Yönetimi Siyasal ve Dijital İletişim, Sosyal Medya ve Kitle İletişimi* (s. 365-384). İstanbul: Literatürk Academia.
- GTD. (2011, September). <https://start.umd.edu/gtd/>. Aralık 31, 2020 tarihinde <https://start.umd.edu/gtd/>: <https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/publications/br/ETACeasefires.pdf> adresinden alındı
- İNGEV. (2017). *İnsani Gelişme Endeksi Kamuoyu*. İnsani Gelişme Vakfı.
- İNGEV. (2020). *ingev.org*. 12 10, 2020 tarihinde İNGEV: <https://ingev.org/hakkimizda/insani-gelisme-nedir/> adresinden alındı
- Instituto Nacional de Estadística. (2020, 12 15). <https://ine.es/en/>. Aralık 29, 2020 tarihinde <https://ine.es/>: https://ine.es/dyngs/INEbase/en/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176951&menu=ultiDatos&idp=1254735572981 adresinden alındı
- Karabulut, B. (2015). *Güvenlik; Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Ankara: Barış Kitabevi.
- Küçükaltan, D., & Mil, B. (2016). Terör Ve Turizm. H. Çomak, C. Sancaktar, & S. Demir içinde, *Uluslararası Güvenlik; Yeni Politikalar, Stratejiler ve Yaklaşımlar* (s. 137-157). İstanbul: BETA.

- Özçer, A. (2006). *Çoğul İspanya: Anayasal Sistemi ve Ayrılıkçı Terörle Mücadele Modeli*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özçer, A. (2018). *Agur, ETA Artık Yok*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Resmi Gazete. (1991, 4 12). *Terörle Mücadele Kanunu*. 12 19, 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr>:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Smith, M. E. (2020). *Uluslararası Güvenlik*. (R. Gözen, Çev.) Ankara: Felix Kitap.
- TERAM. (2020, Haziran 28). www.teram.org. Aralık 31, 2020 tarihinde <https://www.teram.org/>:
<https://www.teram.org/Icerik/euskadi-ta-askatasuna-eta-terror-orgutu-orgut-yapisi-ve-tarihsel-gelisimi-41> adresinden alındı
- Thomas, N. (2012). *ETA'dan Sonra? Katalonya Euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası*. Galler: Democratic Progress Institute-DPI.
- Turinay, F. Y. (2016, Temmuz). Ceza Hukukunda Terör Örgütü Kavramı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 4(1), 39-84.
- Türkeri, Z. (2007). *Bask Meslesi; Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Türkiye Barolar Birliği. (2006). *Türkiye ve Terörizm*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları:107.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2020). www.mfa.gov.tr. 12 24, 2020 tarihinde www.evisa.gov.tr: <http://www.mfa.gov.tr/ispanya-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı
- UNDP. (2013, Haziran 27). *2010 İnsani Gelişme Raporu*. Aralık 11, 2020 tarihinde www.tr.undp.org:
https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human_development_report_2010.html adresinden alındı
- UNDP. (2015). *İnsani Gelişme Raporu; İnsani Gelişme İçin Çalışma*.
- UNDP. (2019). *İnsani Gelişme Raporları*. Aralık 13, 2020 tarihinde <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> adresinden alındı
- UNDP. (2019). *İnsani Gelişme Raporları; Gelirin Ötesinde, ortalamaların Ötesinde, Bugünün Ötesinde 21. Yüzyılda İnsani Gelişmedeki Eşitsizlikler*. Aralık 13, 2020 tarihinde <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> adresinden alındı